

Article Info/Makale Bilgisi

✓Received/Geliş:16.03.2022 ✓Accepted/Kabul:16.06.2022

DOI:10.30794/pausbed.1088533

Research Article/Araştırma Makalesi

Aydın, T. (2022). "Türkiye’de Köy Adı Değişiklikleri Üzerine Bir İnceleme: Kağızman Örneği", *Pamukkale Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı 53, Denizli, ss. 345-631.

TÜRKİYE’DE KÖY ADI DEĞİŞİKLİKLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME: KAĞIZMAN ÖRNEĞİ

Taner AYDIN*

Öz

Türkiye’de toponimi alanında yapılan çalışmaların yetersiz olması ve batıya göre geç başlaması, yer adlarının kaynaklarıyla ilgili bilgi eksikliğine yol açmıştır. Bu durum eski yer adlarının birçoğunun yabancı kökenden geldiğine dair yanlış bir algı oluşturmuş ve bu bizi yer adlarımızın kökenini yabancı kaynaklara dayandırma kolaylığına itmiştir. Dünya’nın hemen her ülkesinde olduğu gibi Türkiye’de de yer adı değişikliğine gidilmiş, yer adlarının değiştirilmesi sürecinde binlerce Türkçe yer adı, diğer adlarla beraber yabancı kökenden geldiğine inanılarak değiştirilmiştir. Bu nedenledir ki mekânın, dili, mekânın kimliği veya mekânın belleği olarak ifade edebileceğimiz ve bizi tarihsel bağlarla geçmişe bağlayan yer adlarının incelenmesi ve ortaya çıkarılması önem arz etmektedir. Türkiye’de adı değiştirilen yerleşmeler konusunda yapılan çalışmaların yok denecek kadar az olması, bu önemi daha da arttırmaktadır. Kağızman ilçesinin değiştirilen köy adları, bu öneme istinaden incelenmiştir. Çalışma, Türkiye’de “yerleşme adlarının toponimik analizi” şeklinde yapılmış çalışmalardan farklı olarak tarihi coğrafya ilke ve yöntemleri kullanılarak yapılmış, kaynak çalışmasıdır. Bu tür çalışmalar, yer adlarının kaynaklarının doğru bir şekilde tespit edilmesine ve toponimi literatürünün zenginleşmesine katkı sağlayacaktır. Ayrıca değişik gerekçelerle değiştirilen fakat Türk kültürü ve tarihi açısından önemli olan yer adlarının iade edilmesi, bu çalışmaların referansıyla kolaylaşacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Toponimi, Kağızman, Köy adı değişikliği, Mekânın dili.*

A STUDY ON VILLAGE NAME CHANGES IN TURKIYE: THE CASE OF KAĞIZMAN

Abstract

Insufficient studies in the field of toponymy in Turkey and its late start compared to the west have led to a lack of information about the sources of place names. This situation created a false perception that many of the old place names are of foreign origin and this has led us to the ease of basing the origin of our place names on foreign sources. As in almost every country in the world, place names have been changed in Turkey, and in the process of changing place names, thousands of Turkish place names have been changed with other names, believing that they are of foreign origin. For this reason, it is important to examine and reveal the place names that we can express as the language, the identity of the place or the memory of the place and which connect us to the past with historical ties. The fact that there are almost no studies on the settlements whose names have been changed in Turkey increases this importance even more. Changed village names of Kağızman district have been examined based on this importance. The study is a source study, made by using historical geography principles and methods, unlike the studies conducted in the form of "toponymic analysis of settlement names" in Turkey. Such studies will contribute to the correct determination of the sources of place names and to enrich the toponymy literature. In addition, the return of place names that have been changed for different reasons but are important in terms of Turkish culture and history will be facilitated by the reference of these studies.

Keywords: *Toponymy, Kağızman, Village name change, Language of the place.*

*Dr. Öğr. Üyesi, Iğdır Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü, IĞDIR.
e-posta: taner.aydin@igdir.edu.tr, (<https://orcid.org/0000-0001-8615-0808>)

1. GİRİŞ

Nesneleri birbirinden ayıran en önemli şey, adlarıdır. Ad, bir kimseyi, bir şeyi anlatmaya, tanımlamaya, açıklamaya, bildirmeye yarayan söz, isim anlamındadır. İnsanoğlu, tabiat karşısında önce kendini daha sonra da kendi gözüyle dikkatini çeken özelliklerine göre, çevresini tanımlamaya ve adlandırmaya başlamıştır. Ad ve adlandırma her türlü varlığı birbirinden ayırmaya yaradığı için, insanlık tarihi kadar eski ve ona paralel olarak gelişen bir olgudur (Şenel, 2013:17; Yavuz ve Şenel, 2013:2240).

Adların kökeni ve anlamlarını inceleyen bilime Onomastik adı verilir. Onomastik'in yer adlarını inceleyen dalı ise toponimidir. Yunanca topos (yer) ve onim (ad) kelimelerinden oluşan toponimi, yerleşme yerleri veya herhangi bir fiziki özelliğe verilen adların verilmiş şeklini, kökenini, anlamını ve geçirmiş olduğu değişimi ve dağılımını ele alır (Ahmedov, 1991:290; Aliağaoğlu, 2013:47; Gülbetekin, 2017:13; Gümüşçü, 2014:252-253, Yılmaz ve Kaya,2018:151). Yer adlarının bilinmesi ve üzerinde durulması bir yerin coğrafi, tarihi ve genel karakterini anlama ve tanıtmada faydalı olur. Yine bu tür çalışmalar, dil ve yerleşme tarihine, ülkenin şimdiki veya eski etnik yapısına, kültürel coğrafyasına ilişkin önemli ipuçlarını vermesi açısından da gereklidir (Akbaş ve Akınlı, 2020:16; Alagöz, 1984:11; Karaboran, 1984:108; Kocakuşak, 1995:186-187; Koday, Kaya ve Akbaş, 2016:578; Kurgun, 2006:33; Sarı ve Tepeli, 2012:161; Şenel, 2013:17).

Yer adları, ortamın doğal, kültürel ve sosyal durumlarının etkisi ile ortaya çıkmış ve insanda sürekli olarak merak uyandırmıştır (Koca ve Yazıcı, 2011:1; Kocakuşak, 1995:186). Yer adlarının sahip olduğu derin arka plan, bir yandan bir aidiyet ve kimlik sembolü olarak görülmeleri ve sahip olunan kültürel birikimi sonraki nesillere aktarmaya yarayan bir kültür taşıyıcısı olarak algılanmaları, konunun hep gündemde kalmasını sağlamıştır (Gülbetekin, 2017:148).

Avrupa ülkelerinde oldukça erken dönemlerde başlayan toponimi çalışmaları, Türkiye’de geç başlamıştır. 1984 yılında gerçekleştirilen “Türk Yer Adları Sempozyumu” bir yana bırakılacak olursa sonraki dönemlerde daha çok bildiri, makale veya kitap düzeyinde sayılı çalışmalar yapılmıştır. Bu alanda yapılan çalışmaların azlığı ile toponimi bilimine yabancı kalınması, Türkiye’de yer adlarıyla ilgili bilgi dağarcığının yetersiz kalmasına yol açmıştır. Bu durum yer adlarının kaynaklarının yabancı çalışmalarda aranmasına, öz Türkçe olan isimlerin bile Ermenice veya Yunanca gibi yabancı bir dile dayandırma kolaylığına düşülmesine yol açmıştır. Bu durum yabancı zannedilen yerleşme adlarının hızlı bir şekilde değiştirilmesine neden olmuştur. Türkçe olan ve binlerce yıldır kullanılan yer adlarının değiştirilmesi, yer adları yoluyla geçmişten günümüze taşınan tarihi ve kültürel değerlerin yok olmasına yol açmıştır. Bu nedenle değiştirilmiş yer adlarının çalışılması önem arz etmektedir.

Türkiye’de köy adı değişiklikleriyle ilgili istatistiki bilgilerin verildiği ve değerlendirildiği ilk kapsamlı çalışma, Tunçel (2000)’e aittir. Tunçel, “Türkiye’de İsmi Değiştirilen Köyler” adlı çalışmasında, yer adı değişikliklerinin nasıl ve niçin yapıldığı konusunda bilgiler verdikten sonra adı değiştirilen köylerin bölgelere ve illere göre dağılımını yapmıştır. Tunçel, “Van’dan Örneklerle Türkiye’de Yer Adı Değişiklikleri (2019), adlı çalışmasında yine Türkiye’de yer adı değişiklikleri konusunda genel bilgiler verdikten sonra konuyu, Van ilinde adı değiştirilen köylerden örnekler vererek izah etmiştir.

Türkiye’de adı değiştirilen yerleşmelerle ilgili yapılmış çalışmaların bazıları, eski adların verildiği, sözlük niteliğinde çalışmalardır. Örneğin, Nişanyan, Türkiye Yer Adları Sözlüğü (2020) ve Adını Unutan Ülke (2010) adlı çalışmalarında Türkiye’de adı değiştirilen köy yerleşmelerini ait oldukları il ve ilçelere göre listelemiş, özellikle Türkçe olmadığını düşündüğü yerleşmelerin anlamlarına yer vermiştir.

Türkiye’de yapılmış toponimi çalışmaları, daha çok “yerleşme adlarının toponimik analizi” şeklinde olup, bu çalışmalarda nadiren eski ya da değiştirilmiş yerleşme adlarına yer verilmektedir. Bu çalışma diğerlerinden farklı olarak bütünüyle bir ilçenin adı değiştirilen köy adlarının kaynaklarını konu almıştır. Çalışmada ayrıca diğer tarihi coğrafya ilke ve yöntemleri ile kaynakları kullanılmıştır. Bu ve bu tarz çalışmalar, Türkiye’deki yer adlarının kaynaklarının doğru bir şekilde tespit edilmesine ve toponimi literatürünün zenginleşmesine katkı sağlayacaktır. Ayrıca Türk milli kültürü ve tarihi açısından önemli olan fakat değişik gerekçelerle değiştirilen yer adlarının iade edilmesi aşamasında bu tarz çalışmalar referans alınabilecektir.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

Çalışmanın materyalleri farklı kaynaklardan oluşmaktadır. Bunların başında Dahiliye Vekâlet’inin 1928

yılında Osmanlıca olarak yayımladığı “Son Teşkilatı Mülkiyede Köylerimizin Adları” ve 1933 yılında yayınladığı “Köylerimiz” adlı çalışmalar, İçişleri Bakanlığı’nın, 1968 ve 1981 yıllarında yayınlamış olduğu “Köylerimiz” adlı kitaplar, Yine İçişleri Bakanlığı tarafından hazırlatılıp yayınlanan 1946 tarihli “Türkiye’nin Meskûn Yerler Kılavuzu, 1970, 1976 ve 1985 tarihli Türkiye Mülki idare Bölümleri ve Bunlara Bağlı Köyler, Belediyeler” adlı kitaplar gelmektedir. Bu eserler, dikkatle incelenmiş, Kağızman köylerinin eski adları tespit edilmiştir. Sahanın 1/25.000 ölçekli topografya haritaları ile jeoloji, jeomorfoloji, toprak, bitki örtüsü ve hidroğrafya haritaları incelenmiş, bunlardan faydalanılarak Kağızman’ın eski köy adlarının gösterildiği harita oluşturulmuştur. Yine haritalardan elde edilen veriler, eski köy adlarının kaynaklarının belirlenmesinde kullanılmıştır. Adı değiştirilen köylerin anlamı ve kaynağı ile ilgili olarak halk hafızasına da başvurulmuştur. Sahayla ilgili, çalışmalara konu olmuş tahrir defterleri, mufassal tahrir defterleri, icmal defterleri, arkeolojik yüzeysel araştırma çalışma raporları, Rus işgali döneminde oluşturulmuş nüfus verilerinin yer aldığı kavgaski kalendarler incelenmiş, bunlardan köylere ait eski isim ve nüfus bilgileri elde edilmiştir. Genel Nüfus Sayımları incelenerek köy adlarının değiştirildiği dönemler belirlenmiştir. Devlet Arşivleri, taranarak yer adı değişikliği ile ilgili uygulamaların içeriği ve yasal dayanaklarına dair bilgiler elde edilmiştir. Konuyla ilgili yapılmış diğer çalışmalar (kitap, makale, tez, sözlük vs.), toplanmış, bunlar, köylerin eski adlarının tespitinde kullanılmıştır. Çalışmada Türkiye’de yer adı değişikliği ile ilgili genel bilgilere de yer verilmiştir. Çalışma aynı zamanda “Adların Tarihi Coğrafyası” olduğundan tarihi coğrafyanın kullandığı kaynaklar, yöntem ve metodlar (lingistik, kartografik, tarih ve coğrafyaya ait araştırma yöntem ve metodlar) kullanılmıştır. Çalışmanın sonuç kısmında ise Kağızman ilçesindeki yer adı değişikliklerinin genel yapısı, ortaya çıkardığı sorunlar, çözümler ve öneriler tartışılmıştır.

3. KAĞIZMAN İLÇESİNİN YERİ VE SINIRLARI

Kağızman ilçesi, Doğu Anadolu Bölgesi’nin Erzurum-Kars Bölümü’nde yer alır. İlçe, yönetsel yönden Kars iline bağlıdır. Kuzeyden Dığor, Kars merkez ilçe ve Selim ilçeleriyle sınırlandırılan ilçenin doğusunda Tuzluca, güneyinde ise Eleşkirt ilçesi bulunur (Harita 1). Kağızman ilçesi, Aras Irmağı’nın açmış olduğu depresyonlardan birinde yer alır. İlçenin kuzeyinde Kars Platosu, güneyinde ise, Aras Dağları bulunur (Uzun, 1991:23).

Aras vadisinden geçen İpekyolu güzergahında yer alan Kağızman, en eski çağlardan itibaren değişik toplumların önemli geçiş, yerleşme ve mücadele sahası olmuştur. Bu nedenle ilçede çok farklı yerleşme adları görülür (Aydın, 2019b:16-17; Buyruk, 2021:131; Karagel, 2010:50; Kırzioğlu, 1953:1-556; Tönük, 1945:59-61).

4. YER ADI DEĞİŞİKLİKLERİ

Mekâna ait en önemli unsurlardan olan yer adları, güç ve hakimiyet mücadelesinde kullanılabilecek enstrümanlardan biridir. Çünkü toplumlar, çoğu zaman adlandırma üzerinden kendi siyasetlerini oluşturmakta ve jeopolitik güç mücadelesindeki pozisyonlarını buna göre şekillendirmektedirler. Yer adları ülke içi siyaseti açısından da bir mücadele ve hakimiyet alanına dönüşmektedir. Bu nedenle yer adı değişiklikleri, toponimi biliminin en tartışmalı konularından birisini teşkil eder (Gülbetekin, 2017:113-114).

Tüm dünyada ve özellikle çatışmaların yaşandığı veya son bulunduğu bölgelerde hakimiyeti ele geçiren güç tarafından yer ve yerleşme adı değişiklikleri devam etmektedir. Bazıları bunu bir hakkın iadesi, bazıları da bir hak olarak görebilmektedir.

4.1. Türkiye’de Yer Adı Değişiklikleri

Türkiye’de yer adlarındaki değişikliklere Osmanlı devrinde fetihlerle birlikte başlanmıştır. Ermenice, Rumca, Bulgarca hatta İslam olmayan topluluklara ait vilayet, sancak, kasaba, köy, mahalle, nahiye, dağ ve nehir adları, Osmanlılıkla (Türklükle) hiçbir ilgisi olmadığı gerekçesiyle değiştirilmiştir (Özcan, 2018:150-151). Köy isimlerinde yapılan değişiklikler, Cumhuriyet döneminde hızlanarak devam etmiştir (Kütükoğlu, 2012:157). 1957 yılında oluşturulan Ad Değiştirme İhtisas Kurulu, 5442 sayılı iller kanununun 2. Maddesine dayalı olarak, “Türkçe olmayan, söylenişi ve yapısı Türkçenin ses bilgisi kurallarına uymayan, güzel bir anlam taşımayan veya halkın anlayışına aykırı, duygularını incitici” olan yer ve yerleşme isimlerini değiştirdi. 1978 yılına kadar devam eden çalışmalar neticesinde 12 binden fazlası (12211) köy olmak üzere yaklaşık olarak 28 bin yerleşme adı değiştirildi. Köy adı değişikliklerinin en fazla gerçekleştiği bölgeler Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri olmuştur. Bu süreçte Kars ilinde 401 köy adının değiştirildiği görülür. Değiştirilen köy isimleri Kağızman ilçesinde olduğu gibi çoğunlukla Türkçe isimlerden oluşmuştur (İçişleri Bakanlığı, 1977:3-4; Soylu, 1972:6239; Tunçel, 2000:28-31; BCA, 305-20-10, 01.07.1964; Zeyrek, 2006:89; Tunçel, 2019:53).

4.2. Kağızman’da Yer Adı Değişiklikleri

Kağızman’da yer adı değişiklikleri, daha çok köy adı değişikliği şeklinde gerçekleşmiştir. Kağızman’a ait Tahrir defterlerindeki köy adları ile Osmanlı’nın son veya cumhuriyetin ilk yıllarındaki köy adlarının önemli ölçüde farklı olması, köy adlarının Osmanlı döneminden itibaren değiştirildiğini göstermektedir. Osmanlı Devleti’nin yıkılış döneminde Kağızman ve çevresinin Rusların eline geçmesiyle birlikte bazı köy adlarının Ruslar tarafından değiştirildiği görülmektedir. Bu dönemde Akçay köyüne Nikolayevska, Ortaköy’e ise Paslinskaya İstasyon isimleri verilmiştir. Cumhuriyet öncesi dönemde Kağızman ilçesinde yaşayan farklı etnik yapıya sahip unsurların yerleşmeleri kendilerine göre isimlendirdikleri görülür. Örneğin Ermeniler, Akçakale köyüne Yervantagerd (Yervand Kalesi) ve Pertig (Kalecik), Karakuş köyüne Sevapert (Karakale), Keşişkiran köyüne Vanagan (Keşiş), Kuloğlu köyüne ise Gabudperd (Gökçekale) demişlerdir (Nişanyan, 2020:593-594).

4.3. Adı değiştirilen köyler

Kağızman’da bazı köy adlarının cumhuriyetin ilk yıllarında değiştirildiği görülmektedir. 1928 tarihli kaynaktan Karagüni Sufla ve Karagüni Ulya adını taşıyan köylerin, 1935 tarihli kaynaktan Aşağıkaragüney ve Yukarıkaragüney olarak yazıldığını görmekteyiz. İğdir, Ağrı ve Elâzığ illerindeki Karagüne-Karagüni adlı yerleşmeler de benzer şekilde “Karagüney” olarak değiştirilmiştir (Aydın, 2021:35; Şenel, 2013:821). Bu adların değiştirilmesine gerekçe olarak Türkçe olmamaları ve özellikle idari işlerde karışıklık yaratmaları gösterilmiştir. Kağızman ilçesinde adı ilk değiştirilen köylerden bir diğeri de Kızıl Kilise’dir. Osmanlı kaynaklarında aynı adla görülen Kızıl Kilise adı önce gayrimüslimlere ait bir ibadethane adı taşıdığından Kızılkaya adı ile değiştirilmiş ve resmi kayıtlara Kızılkaya olarak girmiştir (Dâhiliye Vekâleti, 1928:768-770). Kızılkaya adı 1928’den sonra Kızıl Kilise, 1935-1940 yılları arasında ise Kızılkaya olarak değiştirilmiştir (Başbakanlık İstatistik Genel Direktörlüğü, 1937:14). Kazada Kızılkaya adlı bir başka köyün bulunması ve karışıklığa neden olması, ayrıca kızıl adının komünizmi çağrıştırdığı için ülkede hoş karşılanmaması gibi nedenlerle Kızıl Kilise adı, Yankıpınar olarak değiştirilmiştir.

İlçede 1940-1955 yılları arasında köy adlarında herhangi bir değişiklik olmamıştır. Nitekim 1955 yılı Genel nüfus sayımında köyler eski adlarıyla kaydedilmiştir. Köy adlarında yapılan en önemli değişiklik, 1955-1960 yılları arasında gerçekleşmiştir. Bu durum, 1960 yılında yapılan genel nüfus sayımına ait neticelerin verildiği 1961 tarihli yayında da görülmektedir. Nitekim burada yeni ve eski köy adları bir arada verilmiştir (Türkiye İstatistik Genel Direktörlüğü 1940:224-354; Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, 1961:294; DiE, 1963:318).

Kağızman ilçesinde değişik dönemlerde adı değiştirilen 36 köy yerleşmesi bulunmaktadır (Tablo 1, Harita 2). Bu, köy adlarının 30'u tamamen 6'sı ise kısmen değiştirilmiştir. Değiştirilen köy adları sayısının toplam köy sayısına oranı %58'dir. İlçede değiştirilen köy adlarının çoğunluğunun Türkçe adlardan veya Türklere ait herhangi bir boy ve soy adlarından oluştuğu görülür. Bu adlar aşağıda ayrıntılı olarak incelenecektir.

Ağveran (Ağvıran). Harabe yerler için "ören" ya da "viran" kelimesi kullanılır (Selçuk, 2002:319). Bununla beraber bu ismi taşıyan bazı yerleşmelerde herhangi bir ören yerinin olmadığı da görülebilmektedir. Bu durum bu yerleşmeye isim veren topluluğun daha önceki dönemlerde böyle bir yerleşmede yaşadığı ve adını oradan aldığını da gösterebilmektedir. Akviran, Karacavıran ve Kızılviran isimleri de bu şekilde adını yaşadığı yerlerin harabe özelliklerinden alan Türk topluluk isimleridir. Ak Viran Kınık boyunu oluşturan unsurlardan birisidir. Osmanlı arşiv belgelerine göre bu topluluğun yaşadığı yerlerden birisi de Sivas Sancağıydı (Sümer, 1999a:426). Akören köyünün eski adı Ağveran-Ağvıran'dır. Ağveran adının Türkiye'de Ağveran, Ağvıran, Akviran, Akveran, Akveren, Akviranikurbiyıldız, Akvirankışla, Akvirançarşak, Akviransöküler, Büyük Akviran, Küçük Akviran, Eski Akviran, Gazlıgöl Akviran, şeklinde köy isimleri oluşturduğu görülmektedir. Köy isimleri değiştirilirken bu isimler deki viran ve veran kelimeleri ören kelimesiyle değiştirilmiş ve Akören şeklinde kullanılmaya başlanmıştır. Türkiye'de bu şekilde adı değiştirilmiş 47 yerleşme bulunmaktadır. Adana, Afyon, Amasya, Ankara, Burdur, Bolu, Çankırı, Çorum, Diyarbakır, Erzincan, Erzurum, İstanbul, Kars, Kayseri, Kırklareli, Kocaeli, Konya, Malatya, Manisa, Maraş, Muş, Samsun, Sinop, Sivas, Tunceli, Urfa, Zonguldak bu yerleşmelerin olduğu illerdir (İçişleri Bakanlığı, 1968:596-789; Özdemir ve Soylu, 2021:406; İbret, 2003:67).

Aşağıdut. Köyün yeni adı, Aşağıdut'dur. 1950 ve 1955 genel nüfus sayımlarında Pernavut (Gaziler/Tuzluca) bucağına bağlı bir köy iken, 1961 yılında Yukarı Dut mahallesi ile birlikte Kağızman ilçesine bağlanmıştır (Şimşek, 2017:50; Şimşek, 2020a:200-203). Köy adının Aşağıdut iken hangi gerekçeyle Aşağıdut şeklinde yazıldığı bilinmemektedir. Dut isminin birer meyve ismi olmasının yanı sıra Türklere ait birer topluluk adı olması, bu tür değişiklikler yapılırken dikkatli davranılmasını gerektirmektedir.

Tablo 1. Kağızman İlçesinde Adı Değiştirilen Köyler.

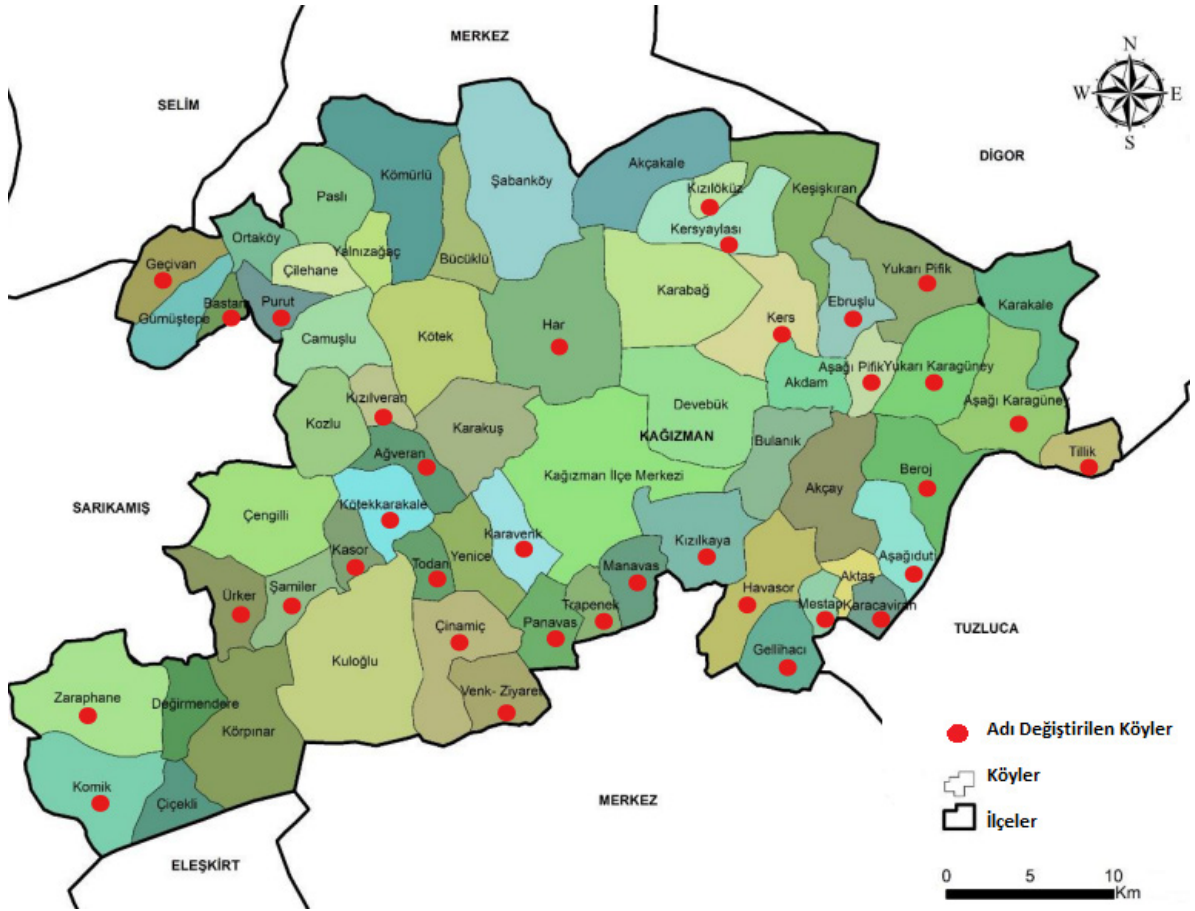
No	Yeni Adlar	Eski Adlar	No	Yeni Adlar	Eski Adlar
1	Akören	Ağveran	19	Günindi	Kers
2	Akyayla	Kızılöküz	20	Günindi Yaylası	Kersyaylası
3	Altıngedik	Çinamiç	21	Güvendik	Kürtaktaş
4	Aşağıkaragüney	Sufla karagüni	22	Karaboncuk	Kasor
5	Aşağıdut	Aşağıdut	23	Karacaören	Karacavıran
6	Aydinkavak	Aşağıpifık, Pifık Sufla	24	Kuruyayla	Ebruşlu
7	Çallı	Har	25	Sağbaş	Tırapenek-Direpenek
8	Çayarası	Zaraphane	26	Sesveren	Gellihacı
9	Çaybük	Bastam	27	Taşbilek	Kötekkarakale
10	Çeperli	Kızılveran	28	Taşburun	Karavenk
11	Çukurayva	Purut	29	Tomruktaş	Boruş-Baroş-Beroj
12	Denizgölü	Şamiler	30	Tunçkaya	Geçivan
13	Dibekkaya	Havasor	31	Ürker	Ürger
14	Donandı	Tillik	32	Yağlıca	Yukarıpifık, Pifık Ulya
15	Duranlar	Mestap	33	Yankıpınar	Kızılkaya
16	Esenkır	Todan	34	Yellikıran	Komik
17	Evyapan	Venk-Ziyaret	35	Yolkorur	Panavas
18	Görecek	Manavas	36	Yukarıkaragüney	Ulya karagüni

Kaynak: Dahiliye Vekaleti, 1928; İçişleri Bakanlığı, 1968.

Aşağı Pifik. Köyün yeni adı Aydıncavak'tır. 1928 yılına ait kayıtlarda Pifik Sufla (Aşağıpifik) olarak görülen isim, bu tarihten sonra, Yukarı Pifik'e, 1955 yılından sonra da Aydıncavak'a dönüştürülmüştür. Nişanyan "Pifik" adının "Pivig" yani "Baykuş" anlamına geldiğini yazar (Nişanyan, 2010:187; Nişanyan, 2020:593). Nişanyan'ın verdiği bilgi dikkate alındığında Pifik Sufla'nın, Aşağı Baykuş ve Küçük Baykuş gibi bir anlama sahip olduğu görülür. Bu isme Türkiye'nin başka bir yerinde rastlanılmamaktadır.

Boruş. Köyün yeni adı Tomruktaş'tır. Bu ad, 1920 tarihli kaynakta Boruş, 1928 tarihli kaynakta ise Baroş olarak görülmektedir (Nişanyan, 2020:594). Borus, Boruç, Boroç, Borış, Borşı, Buriç, Buris Türk taife isimleridir. Boruç, oba anlamına da gelmektedir (Togan, 1981b:41; Lezina ve Superanskaya, 2019:157; Gülensoy, 2007:161; Budagov-Keybullayev, 2002:41). İsim Kağızman'a yabancı bir ad değildir. Nitekim ilçede Borustan adını taşıyan eski bir köy ve vadi vardır. Borus ismi zamanla, Boruş, Baroş, Beruş, Beroş şeklinde değişikliğe uğramıştır. Köy halkı bu ada Beroj demektedir. Farsça kökenli bir kelime olan Beroj, "kışın güneş alan kuytu yer, güneşe bakan yer" anlamına gelir (İçişleri Bakanlığı, 1968:619; İçişleri Bakanlığı, 1933:102; Şenel, 2013:64,557,558).

Harita 2. Kağızman İlçesinde Adı Değiştirilen Köy Yerleşmeleri

Bastam. Bastam Çaybük köyünün eski adıdır. Horasan (İran) bölgesindeki bir şehrin adı da Bastam'dır. Irak'ta Bayat Boyundan Türkmenlerin yaşadığı Bastamlı bölgesi bulunmaktadır. Bu topluluk Karakoyunlu Devleti'ni oluşturan unsurlarla ilişkilendirilmektedir (Hürmüzlü ve Pamukçu, 2005:31). Bastam, Ermenistan'ın Göyçe bölgesindeki eski köy adlarından birisidir (Budaqov ve Memmedov, 1998:11). Kağızman Yöresi tarihte Karakoyunlu Devleti sınırları içerisinde yer almış ve bu devleti kuran Türkmen unsurların günümüze kadar yaşadığı bir saha olmuştur. Bu nedenle Bastam adının, Horasan bölgesinden Azerbaycan'a oradan da Kağızman civarına göçen Türkmen topluluklar tarafından verilmiş olduğu düşünülmektedir.

Çinamiç (Çinameş). Altıgedik köyünün eski adı Çinamiç'tir. İsim, 1928 tarihli kaynakta Çinamiç, 1935 tarihli kaynakta Çinameş, daha yeni tarihli kaynaklarda ise yine Çinamiç olarak geçmektedir (Dahiliye Vekaleti, 1928:768-

770; Türkiye İstatistik Genel Direktörlüğü, 1937:90). Çinamiç, Nişanyan'a göre Ermenice kökenli bir addir (Nişanyan, 2020:593). Bununla beraber bu adın Çin kelimesinden doğduğu ve Türkçe olduğu da düşünülmektedir. Çin adı, Doğu Türkistan'dan gelen topluluklar için kullanılmıştır (Kırzioğlu, 1992:25). Doğu Türkistan bölgesinin Divan'ı Lügatteki adı da "Çin" dir. Çinliler, Çin ülkesine "Zongua", kendilerine ise "Hanzu" derler, bu nedenle Çin adının Türkçe olduğu ve Türkler tarafından kullanıldığı belirtilir (Doğru, 1985:21). Türkiye'de bu adla başlayan ya da bu adla oluşturulmuş çok sayıda yerleşme adı vardır. Bunlardan en yaygını Çine ile eş anlamlı olan Çine adıdır (TDK, 1993:1227). Çine adı, Türkçe yer adlarındandır (Gülensoy, 1995:13), Bu ad aynı zamanda eski Türk kişi adlarından birisidir. Çine veya Çina "böri" (Kurt) anlamına gelir (Gülensoy ve Küçükler, 2015:125; Çetinkaya, 1996:169; Ögel, 2010:43). Aydın'da bir ilçe ve bir köy adı (Çine, Eski Çine) Çine'dir. Karataş (Adana) ve Geyve'de de (Sakarya) Çine adlı birer köy vardır. Örnekleri çoğaltmak mümkündür. Burdur merkez ilçeye bağlı Gökpinar köyünün eski adı da Çine'dir (İçişleri Bakanlığı, 1968:152,214). Yine burada Çine Ovası vardır Yeni adı İnsuyu Ovası'dır (İçişleri Bakanlığı, 1977:79). Batman merkez ilçeye bağlı Yolveren köyünün eski adı, Çineri, Lice ilçesinde Çağdaş köyünün eski adı, Çinezur'dur. (İçişleri Bakanlığı, 1968:635). Benzer adları, Çinan, (İçel), Çinan Aşireti (Selendi), Çinaz (Palu), Çinariç (Kemah'ta yeni adı Kemer kaya), Çinciva (Çamlıhemşin'de, yeni adı Şenyuva), Çincavat (Tuzluca), Çincavat (Çıldır-Ardahan), Çinaçor (İspir'de, Yeni adı Çatakkaya), Çinasker (Beşiri'de, yeni adı Yontukyazı) Çinhisar, Çinpolat (Harran) Çin Ali (Maçka) şeklinde farklı illerde de görebilmekteyiz (Çetinkaya, 1996:170; İçişleri Bakanlığı, 1933:175; İçişleri Bakanlığı, 1968:152,575,635; Türkiye İstatistik Genel Direktörlüğü, 1937:90).

Ebruşlu. Köyün yeni adı, Kuruyayla'dır. Ebruşlu adı, 1928 ve 1968 tarihli kaynaklarda da geçer (İçişleri Bakanlığı, 1968:389; İçişleri Bakanlığı, 1928:768-770). Bu adın değişik kullanım şekilleri karşımıza Abışlı, Arbişli, Abuşli ve Ebişlü olarak çıkar. Abışlı, Abişli, Abuşli ve Ebişlü adlarının, Avşar, Bayat ve Salur boylarına bağlı birer cemaat ve oymak isimleri olduğu görülür. Abışlı, Salur boyuna bağlı Türkmen bir topluluktur (Lezina ve Superanskaya, 2019:87; Uçakçı, 2020:473). Ebişlü, Osmanlı arşiv belgelerine göre 16. yüzyılda Maraş ve Kars-ı Maraş Sancağı'ndaki muhtelif kaza ve nahiyelerde yaşayan Avşar boyuna bağlı cemaatlerden birisiydi (Halaçoğlu, 2009:721). Abuşli ise Bayat boyu içerisinde bir oymaktı. Bu oymağı oluşturan toplulukların Karakoyunlu Devleti'ni kuran ve bu devletin yayılış alanında yaşayan unsurlardan birisi olduğu bilinmektedir (Pamukçu ve Hürmüzlü, 2005:33). Abrisli adının Türkçe'de büyü, efsun manası içeren Abuluslu adından geldiği belirtilmektedir (Uçakçı, 2020:473). Bu ad zamanla değişikliğe uğrayıp, Abrisli veya Ebruşlu olmuş olmalıdır. Ebruşlu adı Abış, Abışlı, Abuşlu, Aburşu şeklinde Kars ve Iğdır yörelerinde soy adı olarak da görülmektedir.

Geçivan. Tunçkaya köyünün eski adı Geçivan'dır. Bu adın farklı dönemlerde ve kaynaklarda Keçror, Keçivan, Keçravan olarak geçtiği de görülmektedir. Köy, 10. yy'da inşa edilen ve halen sağlam olan surlarla çevrilidir. Tarihçi Xorenli Movses'e göre burası 12. yy'da bir Türkmen beyliğinin başkenti olmuştur. Ermenice "avan" `surla çevrili müstahkem yerleşim` anlamında olup Arapça «kasaba» sözcüğünün tam karşılığıdır. Asıl adı Keçror olan yerleşim, kullanımda Keçr-avan olarak anılmıştır (Nişanyan, 2020:593-594).

Gellihacı. Köyün yeni adı Sesveren'dir. Gelli, adı, Türkçe bir kelimedir (Şenel, 2013:57). Gellihacı adının, Türkmen boy adı teşkil eden Keli, Kelici, Kelice, Keleci adlarıyla benzerliği ilgi çekicidir (Sümer, 1999a:449; Lezina ve Superanskaya, 2019:341; Togan, 1981b:144). Bu nedenle yerleşme adının bu topluluk isimleriyle ilişkili olduğu düşünülmektedir. Gelli adı, Trabzon Akçaabat'ta görülen Geliya ile de benzerlik gösterir. Uzun'a göre bu adın kökü "Gel" dir. İsim, Moğolca kökenli olup "gal"den gelir ve ateş demektir. Uzun'a göre bu ad, Gal (Kal) açlar (Kalaç, Halaç) adlı topluluk ile ilgilidir (Uzun, 2005:45). Budagov, Albaniya'da (Azerbaycan'da tarihi bölge adı) yaşayan halklar içerisinde "Gel' leri de sayar. Karlukların bir kolunun adı da Gelu'dur. Bölgelerin birbirine yakınlığı yerleşme adının bu toplulukla ilişkili olabileceği fikrini akla getirir (Budaqov ve Memmedov, 1998:69). Priyev'e göre Geliy, Albanlar'ın (Eski Kafkasya (Azerbaycan) halkı) güneş tanrısına verdikleri addir (Piriyev, 2006:16). Nişanyan, bu adın aslının Keğaxaç olduğunu ve Ermenice güzel-haç anlamına geldiğini yazar. Yine ona göre Gelihacı, Kürtçe'de "Haç veya Hacı Vadisi" anlamına gelir (Nişanyan, 2020:594; Nişanyan, 2010:187).

Har. Köyün yeni adı Çallı'dır. Har'ın, diken, yiyici, yiyen, hor-hakir, yıkılmış gibi farklı anlamları vardır (Devellioğlu, 1993:390). İsim olumsuz anlamlar içerdiğinden ve yabancı kökenli bir ad olduğu düşünüldüğünden değiştirilmiştir. Har, esasen bir Türkmen taifesi olup geçmiş dönemlerde farklı boylara (Göklen ve Teke) bağlı olarak varlığını sürdürmüştür (Togan, 1981b:75; Sümer, 1999a:Liste I-III). Bu köyün adı, Har taifesi tarafından verilmiş olmalıdır.

Havasor. Köyün yeni adı, Dibekkaya'dır. Nişanyan, ismin aslının "Hovatsor-Xavartsor" olduğunu ve Ermenice "Kuzvadi-Esendere" anlamına geldiğini yazar (Nişanyan, 2010:187; Nişanyan, 2020:593). Köy, dar ve derin bir vadi içerisinde yer alır. Köy, adını muhtemelen belirtilen topografik ve hidrografik özelliklerinden almıştır.

Karacaviran. Köyün yeni adı Karacaören'dir. Türkiye'de yaygın olan adlandırma şekillerinden biri de harabe yerleri ifade eden "ören" ya da "viran" kelimesinin kullanılmasıdır (Selçuk, 2002:319). Kurt, sadece Diyarbakır Sancağında "Viran" adını taşıyan seksenden fazla yer adı tespit etmiştir (Kurt, 2006:7). Bu isimler adını taşıdığı mevcut yerleşme sahasında veya yakın çevresinde daha eski bir yerleşim yerinin olduğunu gösterir. Bununla beraber bu isimler herhangi bir rengi ifade eden kelimelerle birleşerek boy, soy, cemaat, oba, aşiret ya da oymak adı da olabilir. Kağızman ilçesinde bu durum, yerleşme adlarında görülebilmektedir. Karacaviran'da bu isimlerden birisidir. Karacaviran adı, Türkiye'de Karacaviran, Karacaveran, Kertme Karacaveran, Balkaracaviran, Yürük Karacaviran şeklinde görülür (İçişleri Bakanlığı, 1968:52). Karacaviran ve Karacaören adları, Anadolu ve büyük Türk coğrafyasında çok yaygın olarak kullanılan yer adlarıdır. Türkler yer değiştirmelerinde, daha önceleri kurulmuş ve sonraları terk edilmiş, harabe halindeki yerlere yerleştiklerinde genellikle bu yerlere ilavelerle ören, viran ve harabe adlarını vermişlerdir (Güner, Ertürk ve diğ., 2000:288). Tespit edebildiğimiz kadarıyla Türkiye'de Karacaören adını taşıyan 82 köyden 57'sinin adı, Karacaviran ya da Karacaveran adının değiştirilmesiyle oluşturulmuştur (İçişleri Bakanlığı, 1968:52-784). Bu isim değişikliği ile muhtemelen yerleşme adındaki eskilik hissini uyandıran "viran" ya da "veran" sözcüklerinin daha uygun ve aynı zamanda anlamdaş kelimelerle değiştirilmesi amaçlanmıştır. Bununla beraber bu adlar değiştirilirken, Karacaviran veya Karacaveran adlarının bir topluluk adı olduğu gerçeği de gözden kaçmıştır. Arşiv belgelerine göre 16.cı yüzyılda bu topluluktan bir kısmı Eymür ve Yıva (Yuva) boyu içerisinde yer alıp, Adana, Aydın, Niğde, Menteşe, Teke ve Sivas sancaklarında birçok kazada yurt tutmuşlardı (Halaçoğlu, 2009:1264-1267). Osmanlı Devleti'nde Anadolu dışındaki birçok sancakta da bu yerleşme ismi yer almaktaydı. Bunlardan birisi de Halep Sancağıydı. Sancağın Menbiç, Ravendan, Antakya, Cebeli Akra, Derbsak ve Bakraz nahiyelerinde bu adları taşıyan (Karaca Viran, Büyük Karaca Viran) çok sayıda köy ve mahalle bulunmaktaydı (Çakar, 2000:93-105). Günümüzde ise bu ismi taşıyan yerleşmelere Türkiye'nin hemen her bölgesinde hatta diğer Türk ülkelerinde de rastlanılabilmektedir.

Karagöne Ulya. Köyün yeni adı, Yukarı Karagüney'dir. Karagöne adı, Kitab-ı Dede Korkut'ta adı geçen Kara Göne Bey'den gelir. Kara Göne Bey, bölgede hüküm sürmüş Oğuz hükümdarı Bayındır Han'ın damadı Salur Kazan Han'ın kardeşidir (Tezcan ve Boeschoten, 2018:50; Ergin, 2020:40; Sümer, 1999c:165-169). Ulya sözcüğü ise yukarı ve büyük anlamına gelir. Böylece köyün adı Yukarı veya Büyük Karagöne anlamına gelir. Tarihi kaynaklarda da köyün adı, Karagüni ve Karagöne olarak geçer. İğdir, Ağrı ve Elâziğ illerinde de aynı adı taşıyan yerleşmeler vardır (Aydın, 2021:35; Dahiliye Vekaleti, 1928:768-770; Nişanyan, 2020:593-594; Şenel, 2013:821).

Karagöne Sufla. Köyün yeni adı, Aşağıkaragüney'dir. Sufla aşağı-küçük demektir. Karagöne adı ise, Kitab-ı Dede Korkut'ta adı geçen Kara Göne Bey'den gelir (Tezcan ve Boeschoten, 2018:50; Ergin, 2020, 40; Sümer, 1999c, 165-169). Tarihi kaynaklarda da köyün adı, Karagüni ve Karagöne olarak geçer. İğdir, Ağrı ve Elâziğ illerinde de aynı adı taşıyan yerleşmeler vardır (Aydın, 2021:35; Dahiliye Vekaleti, 1928:768-770; Nişanyan, 2020:593-594; Şenel, 2013:821).

Karavenk. Köyün yeni adı Taşburun olup tarihi kaynaklarda Karavenk veya Karavank şeklinde geçer. Örneklerinden anlaşıldığına göre köy adını buradaki anıtsal bir yapıdan almıştır. Nişanyan, köyün yakınında Surp Toros adlı bir kilisenin varlığından söz ederek köy adının bu yapıya göre verildiğini yazar (Nişanyan, 2020:594). Bayramov, aynı adı taşıyan İrevan'daki başka bir köy için, «büyük, azametli» manasına gelen kara sözcüğü ile «abide, muhkem abide» manasına gelen "venk" sözcüklerinin birleşmesinden meydana geldiğini yazar (Bayramov, 2002:87-88)

Kasor. Kasor, Karaboncuk köyünün eski adıdır. Türkiye'de Kağızman'dan başka Ağrı merkez Arakonak köyü ile Muş Merkez ilçeye bağlı Suvaran köylerinin eski adları da Kasor'du. Nişanyan'a göre Kasor'un aslı Kartsor olup, "Taşlıdere" anlamına gelir (Nişanyan, 2020:593-594). Kasor adı "Kosur" adı ile de ilişkilendirilmektedir. Kırzioğlu, Allen (1932)'den referansla şu bilgileri aktarır. "Kosur, bir Kıpçak (Kuman) boyudur. Kosur'ların bir kolu Dağıstan'da Samur-Özen başlarında bulunup, Ulu-Kosur, Kiçi-Kosur" adıyla ikiye ayrılan köyler topluluğunda otururlar. Kosur'ların kalabalık ve koyunculukla ünlü bir kolu da Daryal Geçidi güneyinde ve Ak-Arag ile Kara-Arag

suları boylarında oturur. Gürcü kaynaklarında adları “Khevsur” ve yurtları “Kehevsuret” (Khevsur/Kosur yurdu-eli) diye anılır (Kırzioğlu, 1984:785-86).

Kers. Kers, Günindi köyünün eski adıdır. Bu adın, köyde kalıntıları olan ve Kamsarakanların müstahkem kalelerinden birisi olarak bilinen Ardagers-Artakers’ten geldiği düşünülmektedir (Özmenli, 2014:1-14).

Kers Yaylası. Kers Yaylası, Günindi Yaylası köyünün eski adıdır. Köy evvelce Kers-Günindi halkının hayvancılık amacıyla kullandığı bir yayla yerleşmesi iken, zamanla sürekli yerleşim haline gelmiş ve köye dönüşmüştür.

Kızılkaya (Kızıl Kilise). Türkiye’de genel olarak “al” ile aynı anlamda kullanılan renk “Kızıl’dır. Kızıl Türklerde kırmızı renk için kullanılan en yaygın ve tek addir (Ögel, 2000:417). Tarih boyunca çeşitli Türk devletlerinde al ve kızıl kelimelerinin özel adlarda kullanımına rastlanmaktadır. Bu kelime Türkleri oluşturan 100’den fazla boy, cemaat, oba ve oymak adında da yer alır (Lezina ve Superanskaya, 2019:354-357). Kızıl kelimesi ayrıca Selçuklu ve Osmanlı döneminde çeşitli yer adlarında da kullanılmıştır. Türkiye’de köy, kasaba ilçe gibi yer adlarında da çoğunlukla kızıl kelimesi kullanılmıştır (Karadoğan, 2004:96). Bununla beraber bu adlar, Türkçe olmasına rağmen siyasi gerekçelerle değiştirilmiştir. Şöyle ki özellikle Sovyetler Birliği sınırındaki illerde komünizmi çağrıştıran kızıl adıyla yapılmış yer ve yerleşme adlarının değiştirildiğini görüyoruz. Başka bölgelerde de bu adı taşıyan isimler çoğunlukla değiştirilmiştir. Arşiv belgelerinde kızıl adını taşıyan yerleşmelerin değiştirilmesinin gerekçesi; “kızıl tabirinin milli his ve onura ters düşmesi” olarak açıklanmıştır (BCA, 30-11-1-0-270-15-5, 03.05.1958). Kızıl kelimesi sahada Kızılöküz ve Kızılviran köy adlarında da görülmektedir.

Kızıl Kilise, Yankıpınar köyünün eski adıdır. Bu ad, önce gayrimüslimlere ait bir ibadethane adı taşıdığından değiştirilmiş ve 1928 yılında resmi kayıtlara Kızılkaya olarak geçmiştir (Dâhiliye Vekâleti, 1928:768-770). 1935 yılı genel nüfus sayımında Kızıl Kilise olarak görülen bu adın 1935 yılından sonra tekrar değiştirildiği görülmektedir. Nitekim 1940 Genel Nüfus Sayımında köyün adı, Kızılkaya olarak kaydedilmiştir (Başbakanlık İstatistik Genel Direktörlüğü, 1937:14). Kızılkaya adı, daha sonraki yıllarda, komünizmi çağrıştırdığı gerekçesiyle Yankıpınar olarak değiştirilmiştir. Kızılkaya ve Kızıl Kilise adları, bilinçsizce değiştirilen köy adlarındandır. Çünkü bu adlar, hem Türkçedir. Hem de Türk topluluk isimlerindedir. Şöyle ki, Kızılkaya, Hakas Türklerinin Sagay boyuna bağlı bir topluluğun adıdır (Lezina ve Superanskaya, 2019:354). Kızıl Kilise veya Kızıl Kiliselü olarak geçen topluluk ise Türkmen taifesindedir (Sakin, 2006:234). Bu köy isimleri bu topluluklara istinaden verilmiş olmalıdır. Kızıl Kilise, arşiv belgelerinde Eymür boyuna mensup bir cemaat olarak görülür. 1563-1564 tarihli kaynaklara göre cemaatin yaşadığı yerler arasında Kars-ı Maraş ve Adana Sancakları, 1721 tarihli belgelere göre de İçel Sancağı bulunur (Halaçoğlu, 2009:1456). Bu yerlerden Kars-ı Maraş Sancağı dikkat çekicidir. Çünkü bu sancağın Kars-ı Maraş adını almasının nedeni Kars bölgesinden bu sancağa önemli göçlerin olmasıdır. 11. Asırda Alparslan’ın Kars’ı alması üzerine buradaki Bulgar Türkleri Maraş, Adana ve Antalya taraflarına göç etmişler, Kars ve Albız gibi kendilerine ait birtakım adları da Toroslardaki yerleşmelere vermişlerdir (Doğru, 1985:7). Kızıl Kilise adını taşıyan köyleri Türkiye’nin farklı illerinde görebilmekteyiz. Kars-Göle, Kars-Kağızman, Kars-Susuz, Kastamonu-Devrekâni, İçel-Anamur, Şanlıurfa-Bozova, Van-Erciş ve Van-Muradiye bunlar arasında yer alır (İçişleri Bakanlığı, 1968:701). Kızıl Kilise adını taşıyan yerleşmelere Azerbaycan ve kadim Türk yurdu İrevan bölgesinde de rastlamaktayız. XIX yüzyılda bu bölgelerde 20 yerleşmenin adı Kızıl Kilise idi (Bünyatov ve Memmedov, 1996:43; Arslan, 1993:48).

Kızılöküz. Akyayla köyünün eski adı 1928 tarihli kaynakta “Kızılöküz” olarak geçer (Dâhiliye Vekâleti, 1928:768-770). Bu ad, “kızıl” ve “öküz” adlarından oluşmuştur. “Öküz” bir hayvan türünü tanımlayan isimden farklı olarak “Ögüz” şeklinde eski Türkçede “ırmak” anlamına gelir (Ögel, 2010:469). Göktürk ve Uygur çağında büyük ırmaklara, hatta-çaylar dışındaki bütün ırmaklara “ögüz” denilirdi. Daha sonraki çağlarda bu anlayışın ve deyişin yaygınlaştığı görülür. Ögüz tabiri, Anadolu’da da yaygın olarak kullanılır (Ögel, 1995:370). Örneğin Elmalı ilçesindeki derelerden birisinin adı Öküzgözü’dür (Aydın, 2019a:210). Kızılöküz köyü adı sonradan Akyayla olarak değiştirilmiştir. Değiştirme gerekçesi ise siyasi ve örfi kaygılar olmuştur.

Kızılveran. Çeperli köyünün eski adı Kızılveran’dır. Bu ad, Türkiye’de Kızılviran olarak da görülebilmektedir. Kızılveran adı da Karacaveran ya da Karacaviran adında olduğu gibi benzer kaygılarla Kızılören ve Kızılörençik şeklinde değiştirilmiştir. Kızılviran köyü adının kaynağını Kızılviran ve Kızılviranlu cemaatlerinin oluşturduğu bilinmektedir. Osmanlı arşiv belgelerine göre Kızıl Viran Cemaati Avşar, Kızıl Viranlu Cemaati ise Kayı ve yine Avşar boylarına mensup cemaatlere dendi. 1468 tarihli belgelere göre Kızıl Viran cemaatine mensup yerleşmeler Aksaray,

Kütahya, 1563-1564 tarihli belgelere göre ise Maraş sancaklarında yer alıyordu (Halaçoğlu, 2009:1463). Kars ve bu arada Kağızman bölgesinin Osmanlı Devleti'ne bu tarihten sonra katılmış olmasından dolayı Kağızman'a bağlı Kızılveran cemaatini bu belgelerde görememekteyiz. Kızılveran veya Kızılveran adlı yerleşmelerin Türkiye'de bulunduğu il veya ilçeler şunlardır; Afyon-Dazkırı, Afyon-Sandıklı, Ankara-Çubuk, Çorum-İskilip, Erzurum-Pasinler, Eskişehir-Sivrihisar, Kars-Çıldır, Kars-Kağızman, Kastamonu-Araç, Kayseri-Pınarbaşı, Niğde-Çamardı, Sivas-Gürün ve Sivas-Hafik. Kızılveran, Kızılveren adları diğer Türk yurtlarında da görülmektedir (İçişleri Bakanlığı, 1968:702; Ada, 2012:108-412; Bünyatov ve Memmedov, 1996:132-135). Kızılveran, Rus arşiv belgelerinde (1886) tamamı Türklerden oluşan 107 nüfusun yaşadığı bir köy olarak görülmektedir (<http://www.ethno-kavkaz.narod.ru/kagyzman1886.html>). Kızılveran adı komünizmi çağrıştırdığı gerekçesiyle 1955-1960 yılları arasında Çeperli olarak değiştirilmiştir.

Komik. Yellikıran köyünün eski adı Komik'tir. Bu adın kökeni farklı kaynaklara dayandırılmaktadır. Bunlardan birisi bir köy altı yerleşmesi olan Kom'la ilgili olmalıdır. "Kom" ağıl ya da davar ağılı anlamına gelir (TDK, 1993:2913). Bununla beraber komlar adını kurucusundan alır (Koday, 1999:360). Nitekim ilçedeki başlıca komlar, Sibonunkomu, Alibeykom, Mirokom örneklerinde olduğu gibi sahiplerinin adını taşır. Bu köy adında böyle bir durumun olmaması bu ismin farklı bir kökenden geldiğini, örneğin Komuk Türkleriyle (komuklar) ilişkili olabileceği fikrini akla getirir. Tarihi devirlerde Orta-Asya'dan kalkan Türk topluluğundan bir bölüm, yaylak ve kışlak durumu uygun olan Hindukuş, Elburz ve Zagros dağları eteklerinden Doğu-Anadolu ve Mezopotamya'ya geçerek bütün Anadolu'ya yayılırken başka bir bölümü de Kafkasları aşarak Karadeniz'in kuzeyinden Finlandiya'ya kadar uzanmıştır. Bu boylardan birisi de komiler'dir Komiler, Komuklar soyundandır (Yavuz, 1968:154). Komuk veya Kumuklar, Ak Nogay boyundandır ve Anadolu'ya büyük gruplar halinde gelen Türk boy, oymak ve obaları arasında yer alır (Lezina ve Superanskaya, 2019:47). Komuk Türklerinin Kafkasya bölgesinde yaşadığı ve zaman zaman buradan Aras boylarına indiği bilinmektedir (Sevim, 2011:62). Kom adını alan yerleşmeler, kom, komlar, komak, komakoğlu, koman, komanit, komik, komikan ve komini şeklinde özellikle Doğu Anadolu Bölgesi'nde yaygındır. Bu nedenle bölgede Komik adında birçok köy vardır. Bu köylerin yayıldığı yerlerden birisi de Kars ilidir (Yavuz, 1968:13; Şenel, 2013:836).

Kötekkarakale. Köyün yeni adı Taşbilek'tir. Karakale adı sahada yaygın olarak verilmiş köy isimlerindedir. Kağızman, 1953 yılına kadar 3 nahiyeden (Kağızman, Kötek, Digor) oluşan bir kazaydı. Bu dönemde Kazaya bağlı 4 köyün adı Karakale idi. Bunlardan üçü Digor (Karakale, Dağkarakalesi, Ulya Karakalesi), diğeri ise Kötek Nahiyesi'ne (Karakale) bağlıydı (Dâhiliye Vekâleti, 1928:768-770). Digor'a bağlı aynı adı taşıyan Karakale köyü ile Kötek Nahiyesi'ne bağlı Karakale köylerinin birbirinden ayırt edilmesi için Kötek Nahiyesine bağlı Karakale köyüne Kötekkarakalesi adı verilmiştir. Kötek, Türkçe yer adlarından birisidir (Gülensoy, 1995:35). Kötekli veya Köteklü olarak da bilinen bu ad, bir Türkmen topluluğu ismidir. Lezina ve Superanskaya, Kötekli'yi Anadolu'ya göç eden büyük Yörük obaları arasında sayar (Lezina ve Superanskaya, 2019:379-390; Halaçoğlu, 1997:83). Kötek isminin, Sakalara ait bir boy ismi olan Cotacene-Kotaken ile Peçenekler'e ait Katak tayfasından geldiği yönünde bilgiler bulunmaktadır (Kırzioğlu, 1953:215; Hüseyin, 2014:2287). Türkiye'nin farklı bölgelerinde Kotek (Mardin), Kötek (Ankara), Kötekli (Muğla), Köteyli (Balıkesir) ve Gödekli (İğdır) adlı yerleşmeler vardır. Bu yerleşmeler, aynı Türkmen aşiretleri tarafından kurulmuş olmalıdır (İçişleri Bakanlığı, 1968:229,382; Aydın, 2021:30).

Kürt Aktaş. Güvendik köyünün eski adı Kürt Aktaş'tır. Kürt Aktaş'ın 1940, 1945, 1950 ve 1955 genel nüfus sayımlarında Pernavut (Gaziler/Tuzluca) bucağına bağlı bir köy olduğu görülmektedir. Köyün adı 1955 yılından sonra Güvendik olarak değiştirilmiştir (DİE, 1963:322; Şimşek, 2020:200-203). Köy, 17.1.1961 tarihli bir kararla Aşağı Dut köyü ile buraya bağlı Yukarı Dut mahallesi ve Karacaören (Karacaviran) köyleriyle birlikte Kağızman ilçesine bağlanmıştır (Şimşek, 2017:50). Kağızman'da Bulanık köyünün mahallesi olan bir Aktaş yerleşmesi daha vardır. Bu yerleşme muhtemelen 1587 tarihli 627 nolu tapu tahrir defterinde geçen ve Kağızman nahiyesine bağlı köylerden birisi olan Aktaş'tır (Alakom, 2012:283). Bu durum Kağızman'a önceden veya sonradan bağlı birden fazla Aktaş köyü olduğunu göstermektedir. Aktaş adını alan yerleşmelerin kurulmuş oldukları yerlerin jeomorfolojik ve litolojik özelliklerinin birbirinden farklı özellikler göstermesi, bu yerleşmelerin adlandırılmasında litolojik özelliklerin belirleyici tek faktör olmadığını gösterir. Aktaş adı, aynı zamanda Teke Türkmenlerine bağlı bir topluluk adıdır (Togan, 1981a:75; Lezina ve Superanskaya, 2019:98). Aktaş adını alan yerleşmelerin Aşağıaktaş, Yukarıaktaş, Aktaşkurtlar, Aktaştekte, Tımaraktaş şeklinde isimler alması da bu adın bir topluluk adı olduğunu gösterir. Aktaş, Türkiye'de yaygın olarak kullanılan bir yerleşme adıdır ve tüm bölgelerde yer alır. Türkiye'de bu

adı alan çok sayıda köy, mahalle, mezra veya çiftlik vardır (Çetinkaya, 1996:134). Ülkede bu adı taşıyan 47 köy yerleşmesi olup bu yerleşmelerin 38'inin eski ve yeni adı, 9'unun ise yeni adı Aktaş'tır (İçişleri Bakanlığı, 1968). Aktaş adı sadece Türkiye'de değil, Türklerin yaşadığı Azerbaycan, Ukrayna, Türkmenistan ve Rusya gibi diğer ülkelerde de köylere ad olarak verilmiştir (Çetinkaya, 1996:134).

Manavas. Köyün yeni adı Görecektir. Nişanyan, Manavas adını Manavaz ve Manavazgerd (Malazgirt) adıyla ilişkilendirmekte ve bu adın Ermenice olduğunu yazmaktadır (Nişanyan, 2020:593; Nişanyan, 2010:187). Kırzioğlu'na göre Manavas, Ermenice bir isim olmayıp Urartulardan kalma bir isimdir ve Urartu kralı Menua'ya istinaden verilmiştir. Kağızman'ın Kral Menua döneminde (M.Ö. 810-786) Urartu hâkimiyetine girmiş olması bu fikrin en büyük dayanağı olarak görülmektedir (Kırzioğlu, 1953:41,68; Erzen, 1992:30; Çilingiroğlu, 1997:18; Uras, 1950:95-96). Manavas adının, Manav, Manavlı ve Manavak (Sümer, 1999a:194,436; Türkay, 2005:491) adlı Türkmen oba ve oymak isimleriyle aynı veya benzer olması Manavas adının Türk topluluklarıyla ilgili olabileceğini de akla getirmektedir.

Mestap. Köyün yeni adı Duranlar'dır, Nişanyan, Mestab adının Ermenice olduğunu ve medz ve dap kelimelerinden oluştuğunu yazar. Ona göre bu ad, "büyük yazı" anlamına gelir (Nişanyan, 2020:593) Mest ayrıca Farsça bir kelimedir (Şenel, 2013:66) Köyün adı 1955 yılından sonra değiştirilmiştir.

Panavas. Köyün yeni adı Yolkorur'dur. Nişanyan bu adın Ermenice olduğunu yazar (Nişanyan, 2010:187; Nişanyan, 2020:594). Panavas adı, Gürcistan'da kurulmuş İberya Krallığı'nın ilk kralı olan Parnavaz ile aynı adı taşır (Toumanoff, 1969:8; Brosset, 2003:22-23). Bu durum Panavas adının Kral Parnavaz'dan gelmiş olabileceğini göstermektedir. Bu ad Türkiye'de başka bir yerde tespit edilememiştir. Köyün adı 1955 yılından sonra değiştirilmiştir.

Purut. Çukurayva köyünün eski adıdır. Hitit çivi yazılı belgelerde, geçen adlardan birisi de "Purut" tur. Bu ad "çorak toprak" anlamına gelir (Arıkan, 2003:22). Pur, Anadolu'da "tarıma elverişli olmayan toprak" demektir (TDK,1993:3487). Buradan anlaşılan kelimenin Hititlerden bu yana bilinip kullanıldığıdır. Aynı bölgelerde yaşayan toplumlar birbirlerinden kelime alır kelime verir. Purut kelimesi de bunlardan birisidir. Erzurum ve Sivas yöresinde çanak çömlek ve topraktan yapılmış kaplara Purut, güveç ve tandır yapan ustaya da Purutçu denir. (TDK, 1993:3488). Nişanyan'da bu adın Ermenice'de aynı anlamda kullanıldığını yazar (Nişanyan, 2020:593). Purut zamanla ağızdan ağıza Burut veya pürüt gibi değişik söyleniş şekilleri kazanmıştır. Purut adı, köken olarak farklı kaynaklara da bağlanır. Budagov ve Keybullayev'e göre "Purut" adının aslı "Burut" olup bu ad, Çinlilerin Kırgızlara vermiş olduğu isimdir. Kelime "Kurtlar" anlamına gelir. Buru-t/Börü-t. Börü Türkçe Kurt, -t eki ise Moğolca'da -lar/-ler anlamına gelir. Purut adının biraz tahrip edilmiş şekli Purd biçiminde Borçalı bölgesinde köy adıdır" (Budagov-Keybullayev, 2002:243; Ögel, 2010:384). Lezina ve Superanskaya'ya göre Altay ve Hakas Türklerine ait bir topluluğun ismi de Purut'tur (Lezina ve Superanskaya, 2019:451). Doğru (1978) Purut adının, yabancı kökenli bir ad sanıldığını halbuki bu adın İskitler gibi eski Türk kavimleriyle ilgili bir ad olduğunu yazar. (Doğru, 1978:8198). Gagavuz, Tatar ve Nogay Türklerinin yaşadığı bölgelerden birisinin adı da Purut'tur (Kılıç, 2018:223,264). Purut adı, Türkiye'de yaygın olarak kullanılan bir yerleşme adı değildir. Kağızman'dan başka Çıldır 'da da Purut adlı bir köy vardır. Rus belgelerine göre Purut'ta 1886 yılında 153 Türkmen yaşamaktaydı (<http://www.ethno-kavkaz.narod.ru/kagyzman1886.html>).

Şamiler. Köyün yeni adı Denizgölü'dür. Şamiler adı, Şamlı-Şamlu adıyla ilgilidir. Sümer'e göre Şamlı Safevi devletinin dayandığı en başta gelen Türkmen boylarından birisiydi (Sümer,1999b:172-177). Selçuklularla Halep ve Şam dolaylarına yerleşip daha sonra Anadolu'ya ve Azerbaycan'a göç eden Türkmenlere Şamlı adı verilmiştir (Çetinkaya, 1996:258). Azerbaycan Kebele'de Şamlı, Zengezur'da ise Şemiler adlı yerleşmeler vardır (Aslanova, 2020:51,111). İğdir yöresinde Şamlı şeklinde söylenen, Şamlı adı (Şimşek, 2020b:188), Kağızman yöresinde Şamılar, Şamiler şeklinde teleffuz edilir. Türkiye'de Şam adını taşıyan yerleşmelerden bazıları şöyledir; Şamlı (Balıkesir, Elâzığ), Aşağı şamlı, Yukarı Şamlı (Denizli), Şamlı (İğdir), Şambayat (Adıyaman), Şambayadı (Manisa), Şamlar (İçel, Çankırı, Konya, İstanbul, Zonguldak), Büyüksamuşağı (Adıyaman), Şamlıoğlu (Sinop) (İçişleri Bakanlığı, 1968:492; Şenel, 2013:872; Çetinkaya, 1996:257-260).

Tırapenek-Direpenek. Köyün yeni adı Sağbaş'tır. Tırapenek, genel nüfus sayımlarında Direpenek olarak da kaydedilmiştir. Köy, Dıpravank olarak da bilinir. Kırzioğlu bu adın burada inşa edilmiş vank ya da manastıra

göre verilmiş olabileceği bilgisini verir (Kırzioğlu, 1953:284). Bu adın, kökeniyle ilgili olarak farklı düşünceler de vardır. Birincisi bu adın Bayat ve Bayındır boylarına bağlı bir topluluk olan Purnak, Pürnek, Pürneklü, (Lezina ve Superanskaya, 2019:451) Tire'siyle (Tire-soy,uruk) ilgili olmasıdır. Pürnek Tiresi ya da Tire-i Pürnek zamanla Tirepenek adına dönüşmüş olabilir. İkincisi bu adın birbirini anlamca tamamlayan Tir ve Penek isimlerinden oluşmuş olabileceğidir. Bilindiği gibi Penek, Türkçe'de, girintili çıkıntılı bağ karıklarının dışında kalan geniş toprak parçası ve daha birçok anlama gelir. Tir'in ise küçük parçalara ayrılmış toprak, ekin sulamak için tarlada açılmış ark gibi farklı anlamları vardır (TDK, 1993:3426,3936,3937). Tırapenek, Rus arşiv belgelerinde (1886) tamamı Türkmenlerden oluşan 100 nüfuslu bir köy olarak görülmektedir (<http://www.ethno-kavkaz.narod.ru/kagyzman1886.html>).

Tillik. Köyün yeni adı Donandı'dır. Til, tepe, Tillik ise tepelik yer anlamına gelir (TDK,1993:3932). Türkiye'de Til, Tille, Tillik Tillak adlarını taşıyan özellikle Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu Bölgesi'nde çok sayıda köy vardır (Şenel, 2013:878-879; İçişleri Bakanlığı, 1968:769-770; Alkan, 2017:68-69; Kurt, 2006:8). Köyün kurulduğu yerin, Aras Nehri'nin kenarında bir tarafı tepelerle çevrili dağlık alan olduğu görülür. Bu nedenle Tillik adının yerleşmenin bu özelliğine göre verilmiş olması muhtemeldir. Bununla beraber Türkmenlere ve Kazaklara mensup aynı adı taşıyan (Tilik, Telik) cemaatlerin bulunması, bu adın topluluk ismiyle ilgili olduğu düşüncesini de doğrulamaktadır (Lezina ve Superanskaya, 2019:515-518).

Todan. Köyün yeni adı Esenkır'dır. 1918 tarihli kaynaktaki "Totan" olarak geçen (Nişanyan, 2020:593) Todan adı, Dodan, Dodanlı, Dodanga, Dodon ve Döden gibi farklı şekillerde karşımıza çıkar. Todan (Tudun), Hazarca'da bölgesel yöneticilere verilen bir unvandır (TDV, 1998:119; Özdemir, 2013:195). Todan, Karatemur uruğundan bir isimdir ve ayrıca Kazak dilinde tahsildar demektir (Togan, 1981b:203,636). Todan, Sulduz boyu beylerinden Tudan-Noyan'ın adıyla anılan bir oymağın da adıdır (Kırzioğlu, 1953:464) Todanlı, Türkmen aşireti adıdır (Sakin, 2006:238). Dodan, Türkmen Karakeçili aşiretine bağlı bir oymağın da ismidir (Eröz, 2015:84). Dodanga Sümer'e göre merkezi Zencan olan Hamse bölgesi oymaklarından birisidir (Sümer, 1999a:448). Todan (Erzurum-Narman), Totan (Çorum-Sungurlu), Dodan (Muş-Varto ve Bingöl-Merkez) ve Dudan (Şirvan-Siirt) farklı illerde köy birer köy adıdır (İçişleri Bakanlığı, 1933; İçişleri Bakanlığı, 1968). Antalya'da da Dudan adlı yer adları vardır (Kaya, 2006:131,193). Bu isim Azerbaycan'ın Goranboy ilçesinde bir köy ismidir (Aydın, 1989:52)

Ürger. Kağızman ilçesinde bazı köy isimlerinin telaffuz hatası nedeniyle resmi kaynaklarda farklı yazıldığı görülür. Bu durum yerleşme adlarıyla ilgilenen kişi ya da yetkililerin yerleşmenin geçmişten günümüze gelen resmi adı yerine halk arasında kullanan şeklini kayda geçirdikleri anlaşılmaktadır. Bu adlardan birisi Ürker'dir. Ürker, Ürgir adıyla ilgili olup Şecere-i Türk'te geçen isimlerden birisidir (Acaloğlu, 2020:33). Ürgir boyu, Yüreğir boyudur ve Yürekir, Üregir, Ürekir, Üreğil, Urger, Ürger, Ureger, Urgir ve Urgiz olarak da bilinir (Lezina ve Superanskaya, 2019:546-554). 1933 tarihli çalışmada da köyün adı Ürger olarak geçer (Dahiliye Vekaleti, 1933:750). Bu isim sonraki dönemlerde hatalı yazım nedeniyle Ürker'e dönüşmüştür.

Vank. Köyün yeni adı Evyapan'dır. Vank köyü bu adı bir ibadet yeri veya ziyaret amaçlı yapılmış herhangi bir yapıdan almış olmalıdır. Nitekim Nişanyan'ı göre yerleşme bu adı, Vartighayr (Gülbaba) Manastırı'ndan almıştır (Nişanyan, 2010:187; Nişanyan, 2020:593). Köyün 1928 tarihli kaynaktaki adının "Vank namı diğer Ziyaret" olması bu bilgiyi doğrular niteliktedir (Dahiliye Vekaleti, 1928:768). Yerleşme adları değiştirilirken Evyapan isminin Vank'a uydurularak verildiği görülmektedir.

Yukarı Pifik. Köyün yeni adı Yağlıca'dır. Köy bu adı, Yağlıca Dağı'ndan ve sahanın litolojik özelliklerinden almıştır. Köyün eski ismi 1928 yılı resmi kayıtlarında Pifik Ulya olarak geçer. Bu isim, 1928 yılından sonra Yukarı Pifik, 1955 yılından sonra da Yağlıca olarak değiştirilmiştir. Nişanyan "Pifik" adının "Pivig' yani "Baykuş" anlamına geldiğini yazar (Nişanyan, 2010:187; Nişanyan, 2020:593). Nişanyan'ın verdiği bilgi dikkate alındığında Pifik Ulya'nın, Yukarı Baykuş gibi bir anlama sahip olduğu görülür. Bu isme Türkiye'nin başka bir yerinde rastlanmaz.

Zaraphane. Köyün yeni adı Çayarası'dır. Zaraphane adı, 1902 ve 1928 tarihli kaynaklarda da geçer (Dahiliye Vekaleti, 1928:768-770; Nişanyan, 2020:593). Bu adın, köy sınırları içerisinde yer alan ve geçmişte işletildiği bilinen altın madeniyle ilgili olarak verildiği düşünülmektedir. Bilindiği gibi Kars bölgesindeki yerli krallığın M.Ö. VIII. asırda Urartu devletine vergi olarak verdiği madenler, Kağızman'daki maden ocaklarından çıkarılmaktaydı. Bu ocaklar, Bagratlı ve Osmanlı döneminde de aktifti (Kırzioğlu, 1953:14-15; Ergün, 2021:142; Koday, Karakuzulu

ve Sevindi, 2004:175; Tutar, Demir ve diğ., 2012:34). İlhanlı, Calayırılı ve Karakoyunlu paralarının külçesini teşkil eden madenler, Kağızman deresinde işletilen ocaklardan elde edilmiştir (Kırzioğlu, 1953:448). M.T.A tarafından yapılan çalışmalarda da Kağızman-Darphane (Zaraphane) yöresindeki plaserlerde 0.1 gr/m³ Au içerikli 9 milyon m³ mümkün rezerv tespit edilmiştir (MTA, 2010).

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye’de toponimi alanında yapılan çalışmaların yetersiz olması ve batıya göre geç başlaması, yer adlarının kaynaklarıyla ilgili bilgi eksikliğine yol açmıştır. Bu durum eski yer adlarımızın birçoğunun yabancı kökenden geldiğine dair yanlış bir algı oluşturmuştur. Dünya’nın hemen her ülkesinde olduğu gibi Türkiye’de de yer adı değişikliğine gidilmiş, yer adlarının değiştirilmesi sürecinde binlerce Türkçe yer adı, diğer adlarla beraber yabancı kökenden geldiğine inanılarak değiştirilmiştir. Kağızman da bu şekilde 36 köy adı kısmen veya tamamen değiştirilmiştir. Değiştirilen adların kısmen veya tamamen Türkçe olduğu görülür. Çalışmanın ilgili bölümlerinde açıklanan bu isimler, sadece yerleşme adı değil aynı zamanda Türk topluluk adlarıdır. Sahada Altay, Hakas, Hazar, Kazak, Kırgız, Kıpçak, Kumuk, Peçenek ve Saka Türkleri ile Oğuzların Avşar, Bayat, Bayındır, Eymür, Kayı, Kınık, Salur, Yüreğir ve Yuva boylarına ait izler yer adlarında yaşamaktadır. Bu durum aynı zamanda bölgeye olan Türk göçlerinin çıkış yerleri ile güzergâhlarını ortaya koyar. Sadece yer adlarına bakarak diyebiliriz ki Kağızman ilçesi en az İskit devrinden bu yana Türklerin yaşadığı bir sahadır. İskitlere sonradan diğer topluluklar eklenmiştir. Purut gibi bazı yerleşme adlarının Hititçe ’de de yer alması Hititlerle Türklerin daha o dönemlerde etkileşim halinde oldukları düşüncesini desteklemektedir. İlçede bazı köy adlarının Urartuca, Farsça ve Ermenice kökenli olduğu görülmektedir. Bu durum ilçedeki bazı köy adlarının Urartulardan bu yana bilindiğini ve binlerce yıllık olduğunu gösterir. İlçedeki eski köy adlarının büyük bir bölümü Türkiye’nin diğer bölgelerinde de görülür. Bu husus Türkiye’nin doğusu ve batısı arasındaki dil ve kültür birliğini gösterir. Eski adlardan bazılarının, Azerbaycan, İran, Irak, Suriye, Gürcistan, Kırgızistan, Kazakistan, Türkmenistan, Ermenistan, Macaristan, Yunanistan, Ukrayna, Rusya ve Çin’de (Doğu Türkistan) de de görülmesi bu dil ve kültür birliğinin aslında daha büyük olduğunu ve göçlerle bir yerden diğerine aktarıldığını gösterir. İlçede köy adlarının farklı nedenlerle değiştirildiği görülmektedir. Ancak eldeki çalışmada bu nedenlerin haklı ve yerinde olmadığı görülmüştür. Örneğin Benzerleriyle değiştirilen adlardan Karagöne, Dede Korkut Oğuznamelerinde geçen bir addır. Yabancı adlardan olduğu düşünülen ve bu nedenle değiştirilen, Boruş, Çinamiç, Ebruşlu, Gellihacı, Har, Purut, Tırapenek ve Ürger gibi isimler, Türkçe hatta Türklere ait birer topluluk adlarıdır. Hristiyanlığı çağrıştırdığı söylenen ve bu nedenle değiştirilen adlardan birisi olan Kızıl Kilise adı aslında Türkiye’de ve Türk Dünyası’nda da örnekleri görülebilen oğuzlara ait bir addır. Komünizmi anımsattığı söylenen ve bu nedenle değiştirilen Kızılveran, Kızılkaya ve Kızılöküz köy adları Türk boy ve soy adlarıdır. Eskilik ifade ettiği söylenen ve bu gerekçeyle değiştirilen Ağveran, Karacaveran ve Kızılveran adları öz be öz Türkçe adlar olup her biri birer Türk topluluğunu temsil eder. Aşağılayıcı anlamlar içerdiği ifade edilen adlardan Komik, Kızılöküz gibi adlar yukarıda da açıklandığı üzere birer topluluk adlarıdır.

Değişik nedenlerle devlet eliyle değiştirilen köy adlarının aynı şekilde iade edilmesi gerekmektedir. Bu durum, düşünüldüğü gibi Türkçeyi ve milli varlığı tehdit eden bir eylem değil, aksine onu koruyan ve bilinçsiz bir şekilde silinmeye çalışılan tarihi değerlerin korunmasıdır.

Her ne kadar yabancı kökenden gelse de Havasor, Vank, Karavenk, Geçivan, Manavas ve Panavas gibi isimler, ilçenin tarihsel süreçte oluşmuş kültürel zenginlik kaynaklarıdır. Kendi arşiv belgelerimizde de geçen bu adların yok edilmesi ya da unutturulması mümkün değildir. Çünkü bu isimler, bizzat köy halkı tarafından her gün defalarca kullanılan, ağızdan ağıza ve nesilden nesile aktarılan kültürel unsurlardır. Bu nedenle bu isimlerin iade edilmesi veya yenileriyle birlikte kullanılması, bu alandaki eleştirileri sonlandırarak, Türkiye’yi ulusal ve uluslararası platformlarda daha güçlü kılacaktır.

KAYNAKÇA

- Ada, E. (2012). *Eskişehir İli Yer Adları*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ege Üniversitesi.
- Ahmedov, T. (1991). *Azerbaycan Toponimikasının Esasları*, Bakü Devlet Üniversitesi Neşriyatı, Bakü.
- Akbaş, F., ve Akınlı, Ö. (2020). “Akhisar İlçesinde (Manisa) Adlarını Bitki Örtüsünden Alan Coğrafi Ögeler”, *Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi*, 3(1), 16-30.
- Alagöz, C. A. (1984). “Türkiye Yer Adları Üzerine Bazı Düşünceler”. *Türk Yer Adları Sempozyumu*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları, 11-13.

- Alakom, R. (2012). *Kağızman (Kars'ın Tadı Tuzu)*, Kağızman Belediyesi Yayınları, İstanbul.
- Aliağaoğlu, A. (2013). "Şehirsel Toponimi: Balıkesir İlinde Mahalle Adları, Bir Sınıflandırma Denemesi", *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16 (29), 45-62.
- Alkan, A. (2017). "Siirt ilinin eski köy adları üzerine coğrafi bir inceleme", *Türk Coğrafya Dergisi*, 68, 63-76.
- Arıkan, Y. (2004). "puruttai-Fiili Üzerine", *Šarnikzel: hethitologische Studien zum Gedenken an Emil Orgetorix Forrer (19.02. 1894-10.01. 1986)*, 10, 149.
- Arslan, Y. (1993). "Ermenistan'da Dünkü ve Bugünkü ye Yer İsimleri", *Atatürk Dergisi*, 1 (6) 41-51.
- Aslanova, L. (2020). *Geçmişten Bugüne Azerbaycan'da Yer Adları*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Karabük Üniversitesi.
- Aydın, M. (1989). *Batı Türkistan'da Yer Adları*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi.
- Aydın, T. (2019a). *Elmalı İlçesinin Coğrafyası*, İksad Yayınevi, Ankara.
- Aydın, T. (2019b). "Kağızman'da, Yerleşme Adlarının Toponimik Analizi", *UMTEB 6. Uluslararası Mesleki ve Teknik Bilimler Kongresi*, 16-17.
- Aydın, T. (2021). "Kağızman (Kars) Köy Adlarının Kaynakları Üzerine Bir İnceleme", *Kağızman Tarih, Coğrafya, Kültür* (Ed: C.Atlı, ve H.Kara), Hiperyayın, İstanbul.
- Başbakanlık İstatistik Genel Direktörlüğü (1937). *20 İlkteşrin 1935 Genel Nüfus Sayımı*, Kat'i ve Mufassal Neticeler Kars Vilayeti, İstanbul.
- Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü (1961). *23 Ekim 1955 Genel Nüfus Sayımı, Vilâyet. Kaza, Nahiye ve Köyler itibariyle nüfus*, Ankara.
- Başvekalet İstatistik Umum Müdürlüğü (1951). *22 Ekim 1950 Umumi Nüfus Sayımı, Vilâyet. Kaza, Nahiye ve Köyler itibariyle nüfus*, Ankara.
- Bayramov, İ. (2002). *Gerbi Azerbaycan'ın Türk Menşeli Toponimleri*, Elm Matbaası, Bakü.
- Brosset, M. F., *Gürcistan Tarihi (Eski Çağlardan 1212 Yılına Kadar)*, (Çev. H. D. Andreyanov, Yay. Haz. E. Merçil), Ankara 2003.
- Budagov B., Keybullayev G. (2002). *Gürcistan'da Türk Menşeli Toponimlerin İzahlı Lügati*, Oğuz Eli Neşriyat Evi Bakü.
- Budaqov, B. Memmedov, N. G. (1998). *Ermenistan'da Azerbaycan Menşeli Toponimlerin İzahlı Lügati II*, Oğuz Eli Neşriyat Evi, Bakü.
- Buyruk, H. (2021). "İğdır Kervan Sarayı ve Kervan Yolu Üzerine Yeni Değerlendirmeler", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 72, 119-138.
- Bünyatov, Z. M., ve Memmedov G. H. (1996). *İrevan Eyaletinin İcmal Defteri*, Elm Neşriyat, Bakü.
- Çakar, E. (2000). "Haleb Sancağında Türkçe Yer Adları", *OTAM*, 11, 83-107.
- Çetinkaya, N. (1996). İğdır Tarihi (Tarih Yer Adları ve Bazı Oymak Adları Üzerine), *Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları*, İstanbul.
- Çilingiroğlu, A. (1997) *Urartu Krallığı Tarihi ve Sanatı*, İzmir.
- Dâhiliye Vekâleti (1928). *Son Teşkilat-ı Mülkiyede Köylerimiz*, Hilal Matbaası, İstanbul.
- Dâhiliye Vekâleti (1933). *Köylerimiz, İstanbul Matbaacılık ve Neşriyat*, İstanbul.
- Devellioğlu, F. (1993). *Osmanlıca-Türkçe Lügat*, Aydın Kitabevi, Ankara.
- DİE, (1963). *1960 Genel Nüfus Sayımı (İl, İlçe, Bucak ve Köyler itibariyle nüfus)*, Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası Ankara.
- Doğru, A. M. (1978). "Köy Adları ve Anadolu'nun Geçmişi", *Türk Folklor Araştırmaları*, 342, 8197-8199.
- Doğru, A. M. (1985). *Yukarı Kür Boylarının Yeradları Üzerine Bir Araştırma*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Emiroğlu, K. (1995). "Türkiye'de Tarihsel Adlar", *Kebikeç*, 1, 97-104.
- Ergin, M. (2020). *Dede Korkut Kitabı*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul.

- Ergün, N. (2021). "Gelenekten Geleceğe Önemli Bir Tuz Üretim Merkezi Kağızman Kaya Tuzu Tuzlası", *Kağızman Tarih, Coğrafya, Kültür* (Ed: C.Atlı, ve H.Kara), Hiperyayın, İstanbul.
- Eröz, M. (2015). *Doğu Anadolu'nun Türklüğü*, Ötüken Yayınları, İstanbul.
- Erzen, A. (1992). *Doğu Anadolu ve Urartular*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Gülbetekin, M. (2017). *Mekânın hafızası: yer adları*. Hitabevi Yayınları, Ankara.
- Gülensoy, T. (1995). *Türkçe Yer Adları Kılavuzu*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Gülensoy, T., Küçükler, P. (2015). *Eski Türk-Moğol Kişi Adları Sözlüğü*, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul.
- Gümüştü, O. (2014). *Tarihi Coğrafya*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul.
- Güner, İ., Ertürk, M., Bekdemir, Ü. (2000). "İğdir İlindeki Yer Adlarının Kaynakları", *Doğu Coğrafya Dergisi*, 6 (4), 273-299.
- Halaçoğlu, Y. (1997). XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun İskân Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi, *Türk Tarih Kurumu Yayınları*, 3. Baskı, Ankara.
- Halaçoğlu, Y. (2009). *Anadolu'da Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar 1453-1650*. Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Han, E. G. B. (2020). *Şecere-i Türk-Türkün Soyağacı*, (Çev: A. Acaloğlu), Selenge Yayınları, İstanbul.
- Harmankaya, S., Tanındı, O. (1996). TAY, *Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri-1: Paleolitik/Epipaleolitik*, Ege Yayınları, İstanbul.
- Hürmüzlü, H., Pamukçu, E. (2003). *Irak'ta Türkmen Boyları, Global Strateji Enstitüsü Yayınları*, Ankara.
- Hüseyin, F. (2014). "1728 Tarihli Revân Livâsı Mufassal Tahrir Defteri'nde Türk Kökenli Etnooykonimler", *XVII. Türk Tarih Kongresi*, IV. Cilt, VI. Kısım, 2279-2296.
- İbret, B. Ü. (2003). "Çankırı'daki Köy Adları Üzerine coğrafi Açından Bir İnceleme", *Marmara Coğrafya Dergisi*, 7, 53-80.
- İçişleri Bakanlığı. (1968). *Köylerimiz*, İller İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara.
- İçişleri Bakanlığı. (1977). *Yeni Tabii Yer Adları*, İller İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları, 3 (1), Ankara.
- Karaboran, H. (1984). "Türkiye'de Mevkii Adları Üzerine Bir Araştırma (Siyasi Tarih Açısından)", *Türk Yer Adları Sempozyumu*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları, 97-148.
- Karadoğan, A. (2004). "Türk Ad Biliminde Renk Kültü", *Millî Folklor Uluslararası Kültür Araştırmaları Dergisi*, 62, 89-99.
- Karagel, H. (2010) "Tarihsel Sürec İçerisinde Doğu Anadolu Bölgesindeki Mülki Yönetim Alanlarının İdari Coğrafya Analizi", *Fırat Üniversitesi Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları Dergisi*, 6 (1), 41-62.
- Kaya, S. (2006). I. Gıyaseddin Keyhüsrev ve II. Süleyman Şah Dönemi Selçuklu Tarihi 1192-1211, *Türk Tarih Kurumu Yayınları*, Ankara.
- Kılıç, O. (2018). "Gagauz Coğrafyasının Osmanlı İdarî Taksimatındaki Yeri", (Ed: S.Kırlı ve A.S.Uğurlu) *Gagauz Dili, Tarihi, Coğrafyası ve İnanç Sistemleri*, Türk Ocakları Bursa Şubesi Yayınları. Bursa.
- Kırzioğlu, M. F. (1953). *Kars Tarihi*, I. Cilt, İstanbul.
- Kırzioğlu, M. F. (1984). "Selçuklu Fetihlerinden Önce (1064-1071) Doğu Anadolu'da Türk Boy ve Oymaklarından Kalma Dağ ve Su Adları", *Türk Yer Adları Sempozyumu*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları, 75-96.
- Kırzioğlu, M. F. (1992). *(Yukarı Kür ve Çoruk Boylarında) Kıpçaklar*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Koca, N., Yazıcı, H. (2014). "Afyonkarahisar İlindeki İdari Yerleşmelerin Toponimik Sınıflandırılması", *Türk Coğrafya Dergisi*, 0 (56), 1-10.
- Kocakuşak, S. (1995). "Alanya'da Yerleşme Adlarının Özellikleri", *Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Dergisi*, 4, 171-187.
- Koday, S. (1999). "Hınıs İlçesi'nde Kom Yerleşmeleri Üzerine Bir Araştırma", *Türk Coğrafya Dergisi*, 357-382.
- Koday, S., Karakuzulu, Z., ve Sevindi, C. (2004). "Kağızman (Kars) Kayatuzu Tuzlası", *Doğu Coğrafya Dergisi*, 9 (12), 167-188.

- Koday, S., Kaya, G., ve Akbaş, F. (2016). "Salihli İlçesinde Köy Adlarında Coğrafyanın Etkisi". *Journal of Graduate School of Social Sciences*, 20 (2), 559-582.
- Koday, Z., Koday, S., ve Karakuzulu, Z. (2004). "Kale İçinde Bir Köy Yerleşmesi Tunçkaya", *Doğu Coğrafya Dergisi*, 9 (12), 221-236.
- Kurgun, L. (2006). "Denizli İlinde Boy Adlarından Kaynaklanan Orun Adları". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 39, 33-42.
- Kurt, Y. (2006). "Diyarbakır Sancağı Yer Adları", Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Diyarbakır, II, (Ed: B. Yediyıldız ve K. Tomenendal), *Diyarbakır Valiliği ve Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları*, Ankara.
- Kuzgun, Ş. (1993). *Hazar ve Karay Türkleri*, Alış Matbaacılık, Ankara.
- Kütükoğlu, M. S. (2012). "Osmanlıdan Günümüze Yer Adları". *Bellekten*, 76 (275), 147-166.
- Lezina, L. N., ve Superanskaya, A.V. (2019). *Bütün Türk Halkları*, Selenga Yayınları, İstanbul.
- MTA. (2010), *Kars İli Maden ve Enerji Kaynakları*. <https://www.mta.gov.tr/v3.0/>
- Nişanyan, S. (2010). *Adını Unutan Ülke*, Everest Yayınları, İstanbul.
- Nişanyan, S. (2020). *Türkiye Yer Adları Sözlüğü*, Liberus Yayınları, İstanbul.
- Orhan, F. (2021). "Artvin İlindeki Köy Yerleşmelerinin Toponimik Özelliklerine Coğrafi Bir Bakış", *International journal of geography and geography education (Online)*, 25(43), 278-297.
- Ögel, B., Yıldız, H. D., Kırzioğlu, M. F., Eröz, M., Kodaman, B., ve Çay, A. M. (1992). *Türk Milli Bütünlüğü İçerisinde Doğu Anadolu*, Boğaziçi Yayınları, Ankara.
- Ögel, B. (1995). *Türk Mitolojisi (Kaynakları ve Açıklamaları ile Destanlar) II. Cilt*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Ögel, B. (2000). *Türk Mitolojisi (Kaynakları ve Açıklamaları ile Destanlar) I. Cilt*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Ögel, B. (2010). *Türk Kültür Tarihine Giriş*, Cilt 6, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Özcan, S. (2018). "XX. Yüzyılda Canik (Samsun) Sancağında Adları Değiştirilmek İstenen Yerler ve Yeni Adları", *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, 25, 145-162.
- Özdemir, İ., ve Soylu, H., (2021). "Zara İlçesi'nde Köy Adları Üzerine Coğrafi Bir İnceleme". *Türk Dünyası Araştırmaları*, 128 (253), 397-418.
- Özdemir, P. (2013). "Hazar Türkçesi ve Hazar Türkçesi Leksikoloji Tespiti Denemesi", *Karadeniz Araştırmaları*, 36, 189-206.
- Özmenli, M. (2014). "Armenia'da Arsaklar ve Kamsarakanlar" *Yeni Türkiye*, 1-14.
- Pırıyev, V. Z. O. (2006). *Azerbaycan'ın Tarihi-siyasi Coğrafyası*. Bakü: Müellim Neşriyyatı.
- Sakin, O. (2006). *Anadolu'da Türkmenler ve Yörükler*, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İstanbul.
- Saraçoğlu, H. (1989). *Doğu Anadolu Bölgesi*, M.E.B. Öğretmen Kitapları Dizisi, İstanbul.
- Sarı, C., ve Tepeli, Y. (2012). "Türk Kültür Coğrafyasında Yerleşme Adları: Teke Yöresi Örneği", *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, 35, 161-179.
- Selçuk, H. (2002). "Rumeli'ye Yapılan İskânlar Neticesinde Kurulan Yeni Yerleşim Yerleri 1432-1481", *Türkler Ansiklopedisi*, c.9.
- Sevim, A. (2011). *Anadolu'nun Fethi Selçuklu Dönemi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Sevindi, C., Kopar, İ., ve Kaya, G. (2004). "Akdam (Kağızman-Kars) Heyelanı", *Doğu Coğrafya Dergisi*, 9 (11), 167-188.
- Soylu, S. (1972). "Köy Adlarının Değiştirilmesinde Ölçü", *Türk Folklor Araştırmaları*, 272, 6239.
- Soylu, S. (1977). "Köy İsimlerinin Değiştirilmesi", *Türk Folklor Araştırmaları*, 331, 7898-7899.
- Sümer, F. (1999a). *Oğuzlar (Türkmenler): Tarihleri, Boy Teşkilâtı, Destanları*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul.
- Sümer, F. (1999b). *Safevi Devletinin Kuruluşu ve Gelişmesinde Anadolu Türklerinin Rolü*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Sümer, F. (1999c). *Türk Devletleri Tarihinde Şahıs Adları I*. Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul.

- Şenel, M. (2013). *Elâziğ İli Yer Adları Üzerine Bir İnceleme*, Manas Yayıncılık, Elâziğ.
- Şimşek, O. (2017). "Tuzluca İlçesinde Nüfusun Gelişimi", *Kafdağı*, 2 (1), 38-58.
- Şimşek, O. (2020a). "Tuzluca İlçesinin İdari Sınır ve Yapısında Meydana Gelen Değişiklikler", *Kafdağı*, 5 (1), 18-29.
- Şimşek, O. (2020b). *Tuzluca İlçesi*, Gece Kitaplığı Yayınları, Ankara.
- T.D.K. (1993). *Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Tezcan, S., Boeschoten, H. (2018), *Dede Korkut Oğuznameleri*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Togan, Z. V. (1981a). *Bugünkü Türkili (Türkistan) ve Yakın Tarihi I*. Batı ve Kuzey Türkistan, Enderun Yayınları, İstanbul.
- Togan, Z. V. (1981b). *Umumi Türk Tarihine Giriş I*, Enderun Yayınları, İstanbul.
- Tönük, V. (1945). *Türkiye'de İdare Teşkilatının Tarihi Gelişimi ve Bugünkü Durumu*, Dahiliye Vekaleti Yayınları, Ankara.
- Toumanoff, C. (1969). "Chronology of the early kings of Iberia". *Traditio*, 25, 1-33.
- Tunçel, H. (2000). "Türkiye'de İsmi Değiştirilen Köyler", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (2), 23-34.
- Tunçel, H. (2019). Van'dan Örneklerle Türkiye'de Yer Adı Değişiklikleri, Taştan, Z., Duman, M. Z. ve Yılmaz, G. (Ed.). *Sosyal Bilimlerde Akademik Araştırmalar*, 35-59, Hiperyayın. İstanbul.
- Tutar, H., Demir, E., Elyıldırım, G., Boztemir, İ., ve Sarışen, M. (2012). *Kars'ın Sosyo-Ekonomik Durumu ve Uygun Yatırım Alanları*, Serhat Kalkınma Ajansı (SERKA), Kars.
- Türkay, C. (2005). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Oymak Aşiret ve Cemaatler*, İşaret Yayınları, İstanbul.
- Türkiye İstatistik Genel Direktörlüğü (1937). 20 İlkteşrin 1935 Genel Nüfus Sayımı, Kati ve Mufassal Neticeler, Köylerin Nüfusu, İstanbul.
- Türkiye İstatistik Genel Direktörlüğü (1940). 20 İlkteşrin 1940 Genel Nüfus Sayımı Vilâyetler, kazalar. Nahiyeler ve Köyler İtibariyle Nüfus ve Yüzey ölçü, Ankara.
- Uras, E. (1950). *Tarihte Ermeniler ve Ermeni Meselesi (Armenians in History and the Armenian Question)*, Yeni Matbaa. Ankara.
- Uzun, E. (2005). *Akçaabat Yer adları*, Esen Ofset, Trabzon.
- Uzun, S. (1991). *Kağızman ve Çevresinin Fiziki Coğrafyası*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi.
- Uzun, S. (1995). "Kağızman'da Doğal Çevre Sorunları", *Doğu Coğrafya Dergisi*, 1 (1), 434-447, Erzurum.
- Yavuz, E. (1968). *Tarih Boyunca Türk Kavimleri*, Kurtuluş Matbaası, Ankara.
- Yavuz, S., ve Şenel, M. (2013). "Yer Adları (Toponim) Terimleri Sözlüğü", *Electronic Turkish Studies*, 8 (8), 2239-2254.
- Yılmaz, C., Kaya, M. (2018). "Bir Mikrotoponimi Denemesi; Sinop-Ayancık'ta Zingal Orman İşletmesi'nin Yer Adlarına Etkisi", *Doğu Coğrafya Dergisi*, 23 (39), 149-164.
- Zeyrek, Ş. (2006). "Türkiye'de Köy Adlarını Değiştirme Politikası", *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1 (31), 86-93.

ARŞİV KAYNAKLARI

BCA. 305-20-10, 01.07.1964

BCA, 30-11-1-0-270-15-5, 03.05.1958

Beyan ve Açıklamalar (Disclosure Statements)

1. Bu çalışmanın yazarları, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyduklarını kabul etmektedirler (The authors of this article confirm that their work complies with the principles of research and publication ethics).
2. Yazarlar tarafından herhangi bir çıkar çatışması beyan edilmemiştir (No potential conflict of interest was reported by the authors).
3. Bu çalışma, intihal tarama programı kullanılarak intihal taramasından geçirilmiştir (This article was screened for potential plagiarism using a plagiarism screening program).